

УДК 37.018.43:376.36:159.922

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.2.27>

Неллі ТАРАСЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, пров. Руставелі, 7, м. Харків, Україна, 61000

ORCID: 0000-0002-3990-1813

Валентина АНГОЛЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, пров. Руставелі, 7, м. Харків, Україна, 61000

ORCID: 0000-0001-6673-4494

Наталя ПЕЧЕРИЦЯ

кандидат педагогічних наук, доцент, викладач кафедри соціальної роботи, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, пров. Руставелі, 7, м. Харків, Україна, 61000

ORCID: 0000-0002-9219-2294

Бібліографічний опис статті: Тарасенко, Н., Анголенко, В., Печериця, Н. (2025). Форми та методи неформальної освіти суб'єктів соціально-педагогічної підтримки з орієнтацією на розвиток соціально-емоційних навичок дітей з РАС. *Ввічливість. Humanitas*, 2, 207–212, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.2.27>

**ФОРМИ ТА МЕТОДИ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ СУБ'ЄКТІВ
СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ З ОРІЄНТАЦІЄЮ НА РОЗВИТОК
СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНИХ НАВИЧОК ДІТЕЙ З РАС**

У межах дослідження схарактеризовані ключові поняття дослідження: неформальна освіта (процес, що здійснюється поза межами формальної системи й надає можливість здобуття знань і навичок, які сприяють розвитку особистості, підвищенню професійного рівня та інтелектуальної зрілості) та соціально-педагогічна підтримка (система цілеспрямованих дій, спрямованих на створення сприятливих умов для розвитку, соціалізації та інтеграції особистості в суспільство, з урахуванням її індивідуальних потреб і особливостей).

Обґрунтовано необхідність упровадження форм і методів неформальної освіти, здатних забезпечити навчання суб'єктів соціально-педагогічної підтримки з орієнтацією на розвиток соціально-емоційних навичок дітей з розладами аутичного спектра (РАС).

Визначено, що під формами та методами неформальної освіти суб'єктів соціально-педагогічної підтримки з орієнтацією на розвиток соціально-емоційних навичок дітей з РАС доцільно розуміти сукупність цілеспрямованих освітніх практик, що реалізуються поза межами формальної системи освіти й мають на меті підвищення професійної компетентності фахівців через гнучкі, інноваційні та контекстуально адаптовані підходи.

Охарактеризовано основні форми та методи неформальної освіти, зокрема онлайн-курси, семінари, вебінари, майстер-класи, стажування, та розкрито їхній потенціал у підвищенні професійної компетентності суб'єктів соціально-педагогічної підтримки з орієнтацією на розвиток соціально-емоційних навичок дітей з РАС.

Ключові слова: неформальна освіта, соціально-педагогічна підтримка, суб'єкти, соціально-емоційні навички, діти з розладами аутичного спектра.

Nelli TARASENKO

PhD in Pedagogy, Lecturer at the Department of Social Work, Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy» of Kharkiv Regional Council, Rustaveli ave., 7, Kharkiv, Ukraine, 61000

ORCID: 0000-0002-3990-1813

Valentyna ANHOLENKO

PhD in Pedagogy, Lecturer at the Department of Social Work, Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy» of Kharkiv Regional Council, Rustaveli ave., 7, Kharkiv, Ukraine, 61000

ORCID: 0000-0001-6673-4494

Nataliia PECHERYTSIA

PhD in Pedagogy, Lecturer at the Department of Social Work, Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy» of Kharkiv Regional Council, Rustaveli ave., 7, Kharkiv, Ukraine, 61000

ORCID: 0000-0002-9219-2294

To cite this article: Tarasenko, N., Anholenko, V., Pecherytsia, N., (2025). Formy ta metody neformalnoi osvity subiektiv sotsialno-pedahohichnoi pidtrymky z oriiientatsiieiu na rozvytok sotsialno-emotsiinykh navychok ditei z RAS [Forms and methods of informal education of subjects of socio-pedagogical support with an orientation to the development of socio-emotional skills of children with ASD]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 2, 207–212, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.2.27>

FORMS AND METHODS OF INFORMAL EDUCATION OF SUBJECTS OF SOCIAL-PEDAGOGICAL SUPPORT WITH AN ORIENTATION ON THE DEVELOPMENT OF SOCIAL-EMOTIONAL SKILLS OF CHILDREN WITH ASD

The study describes the key concepts of the study: informal education (a process that takes place outside the formal system and provides an opportunity to acquire knowledge and skills that contribute to the development of the individual, increase the professional level and intellectual maturity) and socio-pedagogical support (a system of purposeful actions aimed at creating favorable conditions for the development, socialization and integration of the individual into society, taking into account his individual needs and characteristics).

The need for the introduction of forms and methods of informal education capable of providing training for subjects of socio-pedagogical support with an orientation to the development of socio-emotional skills of children with autism spectrum disorders (ASD) is substantiated.

It is determined that the forms and methods of informal education of subjects of socio-pedagogical support with an orientation to the development of socio-emotional skills of children with ASD should be understood as a set of purposeful educational practices that are implemented outside the formal education system and are aimed at increasing the professional competence of specialists through flexible, innovative and contextually adapted approaches.

The main forms and methods of informal education are characterized, in particular online courses, seminars, webinars, master classes, internships, and their potential in increasing the professional competence of subjects of socio-pedagogical support with an orientation to the development of socio-emotional skills of children with ASD is revealed.

Key words: *informal education, socio-pedagogical support, subjects, socio-emotional skills, children with autism spectrum disorders.*

Актуальність проблеми. У сучасному суспільстві зростає усвідомлення необхідності цілісної підтримки дітей з розладами аутичного спектра (РАС), зокрема у напрямі розвитку їх соціально-емоційних навичок як ключового чинника інтеграції у соціальне середовище. Водночас ефективність такої підтримки безпосередньо залежить від рівня підготовки суб'єктів соціально-педагогічної підтримки – вчителів, соціальних педагогів, асистентів дитини, психологів та інших фахівців, які надають професійну допомогу дітям з РАС у процесі їхнього розвитку й адаптації.

У цьому контексті неформальна освіта постає як особливо важливий, гнучкий та прак-

тико-орієнтований інструмент професійного розвитку фахівців. Її форми та методи сприяють не лише підвищенню рівня професійної компетентності, а й формуванню емоційно-чутливої та інклюзивної культури взаємодії з дітьми з РАС.

З огляду на це зростає потреба в систематизації та критичному аналізі існуючих форм і методів неформальної освіти суб'єктів соціально-педагогічної підтримки, з орієнтацією на розвиток саме тих компетентностей, які є ключовими для ефективного розвитку соціально-емоційних навичок дітей у РАС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика форм і методів неформальної

освіти суб'єктів соціально-педагогічної підтримки у контексті розвитку соціально-емоційних навичок дітей з РАС охоплює широке коло питань, що мають міждисциплінарний характер. Її зміст формується на стику кількох ключових галузей: неформальної освіти дорослих, психолого-педагогічної взаємодії з дітьми з РАС та сучасних підходів до розвитку їхніх соціально-емоційних навичок.

Питання неформальної освіти дорослих та її ролі у професійному зростанні фахівців розглядаються у роботах Я. Боренько, А. Гончарук, В. Давидова, Ю. Деркач, С. Зінченко, О. Огієнко, Н. Павлик, які наголошують на актуальності безперервного навчання, а також окреслюють окремі проблемні аспекти організації неформальної освіти в Україні.

Проблематика психолого-педагогічної взаємодії з дітьми з РАС висвітлюється у дослідженнях Т. Гладун, Н. Івашури, Т. Суменко та інших, де акцентується увага на важливості індивідуалізованого підходу, розвитку емоційного контакту, а також на потребі у спеціальній підготовці фахівців до роботи з такими дітьми.

Окремі аспекти розвитку соціально-емоційних навичок, зокрема у дітей з РАС, розглядаються у працях Л. Гриневич, Т. Дрожиної, О. Елькіна, О. Масалітіної, В. Тарасун, О. Чепки та інших, які акцентують увагу на перевагах програм соціально-емоційного та етичного навчання та інших підходів до формування базових навичок взаємодії, саморегуляції та емпатії у дітей з РАС.

Разом із тим, аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що саме цілісний підхід до вивчення форм і методів неформальної освіти суб'єктів соціально-педагогічної підтримки з орієнтацією на розвиток соціально-емоційних навичок дітей з РАС залишається недостатньо розробленим. Це зумовлює потребу у подальших дослідженнях, які враховують практичні запити освітнього середовища та потреби самих фахівців, задіяних у процесі соціально-педагогічної підтримки дітей з РАС.

Мета дослідження. Метою дослідження є визначення та характеристика форм і методів неформальної освіти суб'єктів соціально-педагогічної підтримки з орієнтацією на розвиток соціально-емоційних навичок дітей з РАС.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття неформальної освіти відносно нове

для українського наукового дискурсу. Воно увійшло до вжитку під впливом англomовної академічної традиції як відображення зростаючого інтересу до альтернативних форм навчання. Поширення та успішна апробація практик неформального навчання у світовому досвіді підтвердили його ефективність як у контексті соціально-економічного розвитку суспільства, так і в забезпеченні соціально-психологічного добробуту окремих соціальних груп.

Неформальною освітою в законодавчому аспекті визначається освіта, що здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій (Про освіту, 2017).

Під неформальною освітою в науковому полі зазвичай розуміють процес, який здійснюється поза межами формальної освіти (Павлик, 2017, с. 14; Василенко, 2014, с. 143), надаючи можливість для здобуття знань і навичок, що сприяють розвитку особистості, підвищенню професійного рівня та інтелектуальної зрілості.

Основною ознакою неформальної освіти є відсутність єдиних, стандартизованих вимог до результатів навчальної діяльності. Ця сфера освітньої практики зазвичай зорієнтована на поповнення знань і умінь в області аматорських занять і захоплень з прагненням розширити культурний кругозір і набути знання та вміння, що необхідні в побуті, в сфері міжособистісного спілкування, для компетентної участі людини в різних видах соціально значущої діяльності (Одарченко & Кузнєцова & Акімова., 2020).

Особливе значення неформальна освіта набуває для фахівців, що надають соціально-педагогічну підтримку дітям з РАС, адже вона дозволяє підвищити їхню професійну кваліфікацію, обізнаність та здатність ефективно застосовувати новітні підходи у роботі з цією категорією дітей.

Наукові дослідження Т. Алексеєнко, Ю. Жданович, Р. Малиношевський (Алексеєнко, & Жданович & Малиношевський, 2017), М. Житинська (Житинська, 2017), Н. Заверико (Заверико, 2011), Н. Чернуха (Чернуха, 2012) свідчать про те, що поняття «соціально-педагогічна підтримка» є багатограним і багатогранним. Воно має різноманітні тлумачення

та розглядається крізь призму кількох наукових підходів – передусім у межах соціальної педагогіки та соціальної роботи. Динамічність розвитку цього поняття зумовлена постійними змінами у соціальному середовищі та запитами практики. У науковому дискурсі соціально-педагогічну підтримку зазвичай аналізують у двох взаємозалежних площинах: соціальній, що передбачає надання допомоги особі у складних життєвих обставинах з метою подолання кризових ситуацій; педагогічній, що фокусується на превентивному супроводі, сприянні саморозвитку, розкритті особистісного потенціалу та формуванні здатності до автономної життєдіяльності.

Виходячи з окреслених підходів до розуміння соціально-педагогічної підтримки та з урахуванням складнощів її реалізації у роботі з дітьми з РАС, постає необхідність визначення можливих форм і методів неформальної освіти, здатних забезпечити ефективну підготовку фахівців до виконання таких завдань.

Під формами та методами неформальної освіти суб'єктів соціально-педагогічної підтримки з орієнтацією на розвиток соціально-емоційних навичок дітей з РАС доцільно розуміти сукупність цілеспрямованих освітніх практик, що реалізуються поза межами формальної системи освіти й мають на меті підвищення професійної компетентності фахівців через гнучкі, інноваційні та контекстуально адаптовані підходи. До таких, на нашу думку, належать онлайн-курси, семінари, тренінги, вебінари, майстер-класи, стажування.

Аналізуючи потенціал форм та методів неформальної освіти для суб'єктів соціально-педагогічної підтримки з орієнтацією на розвиток соціально-емоційних навичок дітей з РАС, можна зазначити, що онлайн-курси, розміщені на таких платформах, як Prometheus, EdEra, «Дія.Освіта», Internet Archive, EdWay та інших, є важливим інструментом для професійного розвитку фахівців. Ці курси надають можливість ознайомитися з теоретичними та практичними аспектами становлення дітей з РАС та, зокрема, специфікою розвитку їхніх соціально-емоційних навичок. Вони дозволяють учасникам отримати глибокі знання, які можна застосувати у реальних умовах педагогічної практики. Зокрема, онлайн-курси з розвитку емоційної

компетентності, соціальної адаптації та підтримки дітей з РАС сприяють формуванню необхідних навичок у фахівців, що є основою їх подальшої ефективної роботи.

Не менш важливою є участь у семінарах, які організовуються як онлайн, так і офлайн. Семінари дозволяють фахівцям не тільки ознайомлюватися з актуальними науковими дослідженнями, але й активно взаємодіяти з колегами, обмінюватися досвідом та перевіряти на практиці нові підходи до роботи з дітьми з РАС. Семінари, що включають тренінги, рольові ігри та інші інтерактивні методи, дозволяють учасникам набути практичні навички для розвитку емоційної регуляції, емпатії та соціальної адаптації дітей.

Майстер-класи є ще одним перспективним методом, спрямованим на підвищення рівня професійної компетентності фахівців. Вони дозволяють детально опрацювати конкретні методики з розвитку соціально-емоційних навичок у дітей з РАС. Практичні заняття з використанням соціально-емоційних методик, таких як моделювання соціальних ситуацій чи вправи на розвиток комунікативних навичок, забезпечують учасників необхідними інструментами для роботи в реальних умовах.

Вебінари, як доступна і гнучка форма навчання, дозволяють фахівцям отримувати нові знання з різноманітних аспектів соціально-емоційного розвитку дітей з РАС без необхідності присутності в одному місці. Вебінари охоплюють широкий спектр тем, від розробки індивідуальних програм підтримки до розвитку навичок саморегуляції та емоційної компетентності у дітей.

Окрім вебінарів, важливою формою є стажування, яке надає фахівцям можливість безпосередньо взаємодіяти з дітьми, що дозволяє отримати практичний досвід і поглиблене розуміння труднощів, з якими стикаються діти з РАС, а також специфіки розвитку їхніх соціально-емоційних навичок. Стажування забезпечує можливість застосовувати набуті теоретичні знання в реальних умовах, що сприяє підвищенню професійної кваліфікації та ефективності роботи фахівців.

У цілому, різноманітність форм неформальної освіти для суб'єктів соціально-педагогічної підтримки, орієнтованих на розвиток соціально-емоційних навичок дітей з РАС, надає

можливість кожному фахівцеві обирати найбільш ефективні інструменти для підвищення своїх професійних навичок.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, неформальна освіта суб'єктів соціально-педагогічної підтримки з орієнтацією на розвиток соціально-емоційних навичок дітей з РАС є важливим інструментом, який дозволяє педагогам, соціальним працівникам, психологам та іншим фахівцям, що працюють з цією категорією дітей, здобути необхідні знання та навички для розвитку соціально-емоційних компетенцій у дітей з РАС. Ці компетенції є надзвичайно важливими для дітей з РАС, оскільки сприяють їх соціалізації, полегшують інтеграцію в су-

спільство та покращують якість міжособистісних взаємодій.

До форм та методів неформальної освіти суб'єктів соціально-педагогічної підтримки з орієнтацією на розвиток соціально-емоційних навичок дітей з РАС доцільно віднести онлайн-курси, семінари, тренінги, вебінари, майстер-класи, стажування.

З огляду на недостатню апробацію зазначених форм та методів неформальної освіти для суб'єктів соціально-педагогічної підтримки, доцільно спрямувати подальші дослідження в русло експериментального вивчення ефективності впровадження цих форм та методів у практичну діяльність фахівців, що працюють з дітьми з РАС.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Василенко О. В. Розвиток системи неформальної освіти дорослих в умовах соціально-економічної кризи. *Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання населення в умовах соціально-економічної нестабільності* : матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції, м.Київ, 28 жовтня, 2014 р. Київ, 2014. Ч.2 С. 138–146.
2. Житинська М. О. Соціально-педагогічна підтримка життєдіяльності осіб похилого віку в умовах територіального центру соціального обслуговування: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Київ, 2018. 24 с.
3. Заверико Н. В. Соціальна педагогіка : навчальний посібник. Київ : Вид. Дім «Слово», 2011. 240 с.
4. Міжнародне дослідження соціально-емоційних навичок – в Україні. URL: <https://mon.gov.ua/news/mizhnarodne-doslidzhennya-sotsialno-emotsiynikh-navichok-v-ukraini> (дата звернення: 06.03.2025).
5. Одарченко В. І., Кузнецова О. В., Акімова О. М. Сучасні підходи організації неформальної освіти в процесі підготовки майбутніх вчителів у ЗВО. *Danish Scientific Journal*. 2020. № 43. С. 25–29.
6. Павлик Н. Теорія і практика організації неформальної освіти молоді : навчальний посібник. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. 162 с.
7. Про освіту : Закон України № від 05.09.2017 р. 2145-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 10.04.2025).
8. Соціально-педагогічна підтримка дітей та учнівської молоді : монографія. Київ : ТОВ «Задруга», 2017. 168 с.
9. Чепка О. Психолого-педагогічний супровід дітей з розладами аутичного спектра. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2022. Вип. 2. С. 209–220.
10. Чернуха Н. М. Категорія соціально-педагогічної підтримки: теорія і практика. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2012. № 6. С. 179–182.

REFERENCES:

1. Aliksieienko, T. F., Zhdanovych, Yu. M., & Malynoshevskiy, R. V. (2017). *Sotsialno-pedahohichna pidtrymka ditei ta uchnivskoi molodi [Socio-pedagogical support for children and students]*. Kyiv : TOV «Zadruha». [in Ukrainian].
2. Chepka, O. (2022). *Psykhologo-pedahohichnyi suprovid ditei z rozladamy autychnoho spektra [Psychological and pedagogical support for children with autism spectrum disorders]*. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*, (2), 209–220 [in Ukrainian].
3. Chernukha, N. M. (2012). *Katehoriia sotsialno-pedahohichnoi pidtrymky: teoriia i praktyka [Category of socio-pedagogical support: theory and practice]*. *Zbirnyk naukovykh prats Khmelnytskoho instytutu sotsialnykh tekhnolohii Universytetu «Ukraina» - Collection of scientific papers of the Khmelnytsky Institute of Social Technologies of the University «Ukraine»*, 6, 179–182 [in Ukrainian].
4. *Mizhnarodne doslidzhennia sotsialno-emotsiynikh navychok – v Ukraini [International study of social and emotional skills – in Ukraine]*. (n.d.). *mon.gov.ua*. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/news/mizhnarodne-doslidzhennya-sotsialno-emotsiynikh-navichok-v-ukraini> [in Ukrainian].

5. Odarchenko, V. I., Kuznietsova, O. V., & Akimova, O. M. (2020). Suchasni pidkhody orhanizatsii neformalnoi osvity v protsesi pidhotovky maibutnikh vchyteliv u ZVO [Modern approaches to organizing non-formal education in the process of training future teachers in higher education institutions]. *Danish Scientific Journal - Danish Scientific Journal*, 43. 25–29. [in Ukrainian].
6. Pavlyk, N. (2017). *Teoriia i praktyka orhanizatsii neformalnoi osvity molodi [Theory and practice of organizing non-formal education for youth]*. Zhytomyr, 2017. 162 s. [in Ukrainian].
7. Pro osvitu : Zakon Ukrainy [Law of Ukraine on Education]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
8. Vasylenko, O. (2014). Rozvytok systemy neformalnoi osvity doroslykh v umovakh sotsialno-ekonomichnoi kryzyiu [Development of the system of non-formal adult education in conditions of socio-economic crisis]. Proceedings from MIIM: materialy VII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Aktualni problemy profesiinoi oriantatsii ta profesiinoho navchannia naseleennia v umovakh sotsialno-ekonomichnoi nestabilnosti» - International scientific and practical conference «Current problems of professional orientation and professional training of the population in conditions of socio-economic instability». (pp.138–146). Kyiv [in Ukrainian].
9. Zaveryko, N.V. *Sotsialna pedahohika [Social pedagogy]*. Kyiv, 2011. 240 s. [in Ukrainian].
10. Zhytynska, M. O. (2018). Sotsialno-pedahohichna pidtrymka zhyttiediialnosti osib pokhlyoho viku v umovakh terytorialnoho tsentru sotsialnoho obsluhovuvannia [Socio-pedagogical support for the vital activities of the elderly in the conditions of a territorial social service center:]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv. [in Ukrainian].